

сформованого ставлення до спільного навчання школярі активно включаються в співробітництво й оцінюють його переваги.

Індивідуально-психологічні фактори також можуть по-різному впливати на спільне розв'язання навчальних задач. Так, індивідуально-психологічні поведінкові особливості учнів не можуть істотно позитивно вплинути на зміст, характер предметного обговорення й ефективність спільної роботи. На успішність спільного розв'язання задач впливають такі (котрі характеризують стиль діяльності партнерів) фактори, як навички самоорганізації (О.О.Вербицький, С.В.Кондратьєва), ділового спілкування (Г.С.Костюк та ін., В.Янтос і ін.), а також ступінь підготовленості учасників до діяльності (В.О.Кольцова) [4, с.241].

Список використаних джерел

1. Бондар В. Групова робота в дидактичній системі школи / В.Бондар, О.Ярошенко // Освіта і управління. – 2002. – Т.5. – №1. – С.129-138.
2. Волков К.Н. На міжнародному симпозиумі по проблемам групової діяльності в школі / К.Н.Волков // Вопр. психології. – 1971. – №7.
3. Дьяченко В.К. Коллективно-групповые способы обучения / В.К.Дьяченко // Педагогика. – 1998. – №2. – С.43-45.
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С.Котюк. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.
5. Лазаревський С.В. Розвиток пізнавальної активності дев'ятикласників у процесі групової роботи на уроках біології / С.В.Лазаревський, В.Г.Панок // Методика викладання біології, хімії, географії. – 1989. – Вип.6. – С.52-57.
6. Матяш Н. Групова навчальна діяльність учнів на уроках біології / Н.Матяш // Рідна школа. – 2007. – №1 (924). – С.53-56.
7. Халік О.О. Психологічні характеристики групових форм роботи на уроці // Вісник Міжнародного дослідного центру "Людина: мова, культура, пізнання"/О.О.Халік – 2007. – №11 (1). – С.187-193.
8. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика / О.Г.Ярошенко. – К.: Партнер, 1997. – 193 с.

*І.А.Кравцова,
канд. пед. наук, доцент,
Криворізький ДПУ*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ

У статті розглядається питання про роль педагогічних умов у розвитку пізнавальної активності учнів. Система освіти має забезпечити якісно новий рівень загальношкільної, професійної і наукової підготовки, всебічний розвиток кожної людини як особистості і найвищої цінності суспільства. У зв'язку з цим останні десятиліття педагоги удосконалюють форми і методи навчання, які сприяють поєднанню навчальних, розвиваючих і виховуючих цілей уроку. Серед них у дидактиці значне місце посідають так звані нетрадиційні уроки.

Ключові слова: педагогічні умови, пізнавальна активність, методи навчання, нетрадиційні уроки.

В статті розглядається питання про ролі педагогічних умов у розвитку пізнавальної активності учнів. Система освіти повинна забезпечити якісно новий рівень загальної, професійної та наукової підготовки, всебічне розвиток кожної людини як особистості та найвищої цінності суспільства. У зв'язі з цим останні десятиліття педагоги вдосконалюють форми та методи навчання, сприятливі для досягнення навчальних, розвиваючих та виховних цілей уроку. Серед них у дидактиці значне місце займають так звані нетрадиційні уроки.

Ключевые слова: педагогические условия, познавательная активность, методы обучения, нетрадиционные уроки.

The article deals with the problem concerning the role of pedagogical condition in the evaluation of pupils' cognitive activities. The system of education is to provide qualitatively new level of general secondary, vocational and scientific training, all-round development of every person as a personality and the highest value in the society. According to the mentioned during the latest decades pedagogues have been improving forms and methods of training with the purpose of combining instructive, developing and educational objectives of the lesson. Significant place in didactics is taken among them by so-called non-traditional lessons.

Key words: pedagogical conditions, cognitive activity, methods of training, nonconventional lessons.

Навчальний процес – це складна динамічна система, у якій в органічній єдності відбувається взаємопов'язана діяльність вчителя й учня. Ця система стає ефективною, якщо вчитель знає індивідуальні відмінності в розвитку мислення школярів, враховує готовність дитини до опанування нового матеріалу, забезпечує для кожного учня оптимальний характер пізнавальної діяльності на всіх етапах навчальної роботи.

Інтерес у навчанні є своєрідним епіцентром активізації навчання, розвитку пізнавальної активності школярів, формування у них позитивного ставлення до процесу й результатів своєї праці.

Формування пізнавального інтересу є і результатом, і необхідною умовою шкільного навчання. Проблема розвитку пізнавальної активності завжди цікавила вітчизняних педагогів і психологів. Їй присвячували свої праці В.О.Сухомлинський, Г.С.Костюк, А.М.Алексюк, О.Я.Савченко, Г.І.Щукіна.

Однією з необхідних умов підвищення ефективності шкільного навчання є розвиток пізнавальних сил учнів, які стимулюють їх активність, спрямовану на оволодіння знаннями, безперервне збагачення і застосування. У цьому зв'язку, як підкреслює Г.І.Щукіна, "стимулом пізнавальної діяльності є пізнавальний інтерес, який визначається як вибіркова спрямованість особистості, зведена до галузі пізнання" [5, с.15].

Треба прагнути зробити навчання не простішим, а зрозумілішим. "Важких наук немає. Є тільки важкий виклад... Завдання педагогіки – зробити науку настільки зрозумілою, щоб її можна було засвоїти, тобто примусити її говорити простою звичайною мовою" [2, с.33].

Система освіти повинна забезпечити якісно новий рівень загальноосвітньої, професійної, наукової підготовки, всебічний розвиток кожної людини як особистості й найвищої цінності суспільства.

Інтенсивний соціальний розвиток країни не можливий без творчого і морального потенціалу її громадян, без розвитку їх активності, ініціативи, здібностей.

Розвиток творчого потенціалу людини трактується сьогодні як основне завдання школи. Для реалізації завдань слід насамперед розглянути учня не як суму зовнішніх впливів, а як цілісну, активну, діяльну істоту. У цьому основна суть навчально-виховного процесу.

Пізнавальні потреби належать до духовних і охоплюють досить велике коло прагнень, які задовольняють в процесі пізнавальної діяльності (потреба в знаннях, в інтелектуальному напруженні).

У кожному класі є чимало дітей, які з готовністю сприймають почуте, вбирають, обдумують все, що каже вчитель. Вони постійно готові: слухати, наслідувати, робити все так, як говорить учитель. Але з перших тижнів навчання вчитель помічає дітей, які виділяються ініціативністю, бажанням розповісти про власне враження, висловити свої думки. Усе, що можна дослідити самостійно, вони хочуть побачити, перевірити, випробувати – у них надзвичайно висока зовнішня і внутрішня пізнавальна активність [3, с.3].

К.Д.Ушинський висловив думку, яка і нині є важливою для теорії і практики навчання: "Слід постійно пам'ятати, що треба передавати учневі не тільки ті чи інші знання, але й розвивати в ньому бажання і здібності самостійно працювати й засвоювати нові знання" [1, с.11].

Пропонуючи активізацію і самостійність, дидактика водночас критично переосмислювала й уточнювала теоретичні положення з цього питання видатних педагогів минулого – Яна Амоса Каменського, Йоганна Фрідріха Герберта, Костянтина Дмитровича Ушинського, які свідчили, що педагогічна теорія і практика підходять до загальної ідеї необхідності активізації учня з погляду можливостей системи шкільної освіти їх всебічного розвитку особистості, подолання суперечностей між інтересами дитини і цілями суспільства. Пошуки теоретиків і практиків були спрямовані на створення сприятливих психологічних умов для навчання, мали на меті викликати в учнів бажання до активної розумової і практичної діяльності, прагнення до створення навколишньої дійсності [5, с.15].

Помітним явищем у теорії розвитку самостійності учнів у 50 – х роках були роботи Є.Я.Голанта, у яких учений визначив три види самостійності школярів: організаційно-технічну самостійність, самостійність у практичній діяльності, самостійність у процесі пізнавальної діяльності. Високо оцінюючи

значення самостійної роботи, вчений розглядає її як першорядну умову особистісного розвитку особистості учня [1, с.11].

Один з перших дослідників розвитку пізнавальної самостійності, відомий дидакт М.О.Данилов зазначав, що її суть виявляється в потребі й умінні учнів самостійно мислити, у здатності орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити питання, задачу і знайти підхід до їх розв'язання. Пізнавальна самостійність виявляється, наприклад, в умінні самостійно аналізувати складні навчальні задачі, виконувати їх без сторонньої допомоги і характеризувати з певною критичністю, здатність висловлювати свою думку, незалежно від суджень інших [2, с.33]. Самостійність у навчальній роботі учнів насамперед є здатністю школяра не лише розуміти матеріал, а й застосовувати його в нових видах самостійних завдань. Активність і самостійність школяра в навчальній роботі – поняття взаємозв'язані, але не тотожні. О.В. Скрипченко зауважував з цього приводу: “Активність може і не включати самостійність”. Можна навести немало прикладів, коли учень, виявляючи активність у роботі, не виявляє самостійності, наприклад: несвідоме читання, механічне списування, копіювання виробу на уроках ручної праці тощо [7, с.26].

У навчальній роботі самостійність виявляється в активності, спрямованій на здобування, вдосконалення знань, оволодіння прийомами роботи. Останнє пов'язано з формуванням пізнавальних інтересів та інших мотивів, які стимулюють вольові зусилля для виконання тих чи інших завдань [7, с.26].

Отже, пізнавальна активність і самостійність є якісними характеристиками пізнавальної діяльності, вони взаємозумовлені, взаємозв'язані, але не тотожні.

“Активність – означає свідоме, вольове, цілеспрямоване виконання розумової чи фізичної роботи, необхідної для оволодіння знаннями, вміннями, навичками, включаючи користування ними у подальшій навчальній роботі і практичній діяльності” [6, с.11]. Вона виявляється в характері сприймання, реакції на нові знання, кількості пізнавальних питань тощо.

Пізнавальна активність супроводжує будь-яку самостійну дію, це, по суті, готовність (здатність і прагнення) до енергійного, ініціативного оволодіння знаннями, докладання вольових зусиль.

Пізнавальна самостійність завжди спрямована на засвоєння нових знань, передбачає готовність учня до пошукової роботи, а пізнавальна активність має місце і під час засвоєння знань, і під час їх повторення, закріплення. Пізнавальна активність і пізнавальна самостійність взаємно посилюють одна одну: в умовах мислительної активності виявляється самостійність учня, яка є необхідним внутрішнім стимулом розвитку мислення [1, с.11].

Пізнавальна самостійність нерозривно пов'язана з розумовим розвитком і є одним із критеріїв його сформованості.

В останні десятиліття педагоги дбають про вдосконалення форм і методів навчання, які б сприяли органічному поєднанню навчальних, розвивальних та виховних цілей уроку. Серед цих пошуків у дидактиці помітне місце посіли так

звані нетрадиційні уроки, які, щоправда, задумуються і реалізуються вчителями по-різному. Нетрадиційні, нові форми і методи навчання, вироблені практикою останніх років, застосовують лише окремі талановиті, творчо працюючі вчителі. Навчання продовжує бути екстенсивним, пов'язаним не стільки з якісними скільки з кількісними показниками, що призводить до збільшення обсягу програмового матеріалу, надуживання різними, часто неадекватними методами роботи, до орієнтації на досягнення не максимально можливих, а дещо кращих результатів.

Ось так по-новому розглядають значення нетрадиційних, нових форм і методів навчання провідні фахівці педагогіки та методики.

Міцні знання, уміння і навички учні набувають у процесі активної пізнавальної діяльності, важливим збудником якої є інтерес. Стійкий пізнавальний інтерес формується при поєднанні емоційного, раціонального і ефективного в навчанні. Тому так важливо серйозне заняття зробити для учнів цікавим і захоплюючим.

Варіантність навчальних програм у сучасних загальноосвітніх школах не гарантує міжнародно визнаного характеру й рівня розвитку учнів певного віку. Шлях до мети – у пробудженні прагнення кожного учасника навчально-виховного процесу – і вчителя, і учня – до спільної організації шкільного життя, розвитку відповідальності за спільну справу, що починається з відповідальності за себе, за свої дії, своє життя. Пошук співробітництва, співдружності, пройнятий гуманістичними взаємовідносинами, – основа побудови нетрадиційного уроку.

Нетрадиційні уроки – уроки позитивних емоцій. Вони створюють умови особливих типів відносин між учителем і учнями, в класі. Практично всі нестандартні уроки мають підготовчий етап, на якому розкриваються можливості співробітництва. Підготовча робота проводиться, як правило, індивідуально, що дає можливість в повній мірі застосовувати диференційний підхід до навчального процесу. На нестандартних уроках переважає групова робота, але в межах групової діяльності часто виділяється яскрава особистість, що веде за собою інших. Відношення між учнями формується в ситуаціях змагань, боротьби, перемог і поразок [4, с. 14].

Нетрадиційні уроки з біології перетворюються на конкурси юних дослідників, винахідників і є продуктивними в розвитку творчих здібностей учнів.

Для успішного розвитку пізнавальної активності школярів необхідно формувати в учнів пізнавальні потреби, розвивати бажання й уміння працювати самостійно, наполегливо добиватись результату у виконанні самостійних завдань. Шляхом такого формування є раціональне поєднання репродуктивної і продуктивної діяльності з метою доцільного збільшення питомої ваги частково-пошукових методів: запровадження в змісті навчання спеціальної системи пізнавальних завдань, використання ефективних засобів керування пошуковою діяльністю учнів на різних етапах навчання.

1. Голант Е.Я. Некоторые принципиальные вопросы развития самостоятельности школьников / Е.Я.Голант. – Уч. зап. ЛГПИ. – Т.52. – 1944. – С.11.
2. Данилов М.А. Воспитание у школьников самостоятельной и творческой активности в процессе обучения / М.А.Данилов // Сов. педагогика. – 1961. – №8. – С.33.
3. Джежелей О. Система вправ: слухаємо, говоримо, читаємо і пишемо / О.Джежелей // Поч. школа. – 2000. – №5. – С.3-5.
4. Дорошенко О.А. Нестандартність при вивченні української мови в середній школі / О.А.Дорошенко // Поч. школа. – 1990. – № 3. – С.14.
5. Захарчук Н. Новий напрямок у навчанні – нові можливості розвитку дітей / Н.Захарчук // Поч. школа. – 2000. – №4. – С.15.
6. Коба А. Нетрадиційні форми навчання / А.Коба // Поч. школа. – 1993. – № 8. – С.11-13.
7. Скрипченко О.В. Психічний розвиток учня / О.В.Скрипченко – К.,1974. – С.26.

Т.П.Гонкало,
аспірант,
Криворізький ДПУ

МУЗИЧНІ ЗДІБНОСТІ УЧНІВ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ УМІНЬ

У статті висвітлюються складові музичних здібностей учнів, які впливають на якість формування вокально-хорових умінь, розкриваються компоненти музичних здібностей, розглядаються поняття «музичний слух», «почуття ритму», «музична пам'ять», аналізуються недоліки музичного слуху.

Ключові слова: музичні здібності, виконавські здібності, музичний слух, вокальний слух, почуття ритму, музична пам'ять, голосовий апарат, вокально-хорові уміння.

В статье описываются составные части музыкальных способностей учащихся, которые влияют на качество формирования вокально-хоровых умений, раскрываются компоненты музыкальных способностей, рассматриваются понятия «музыкальный слух», «чувство ритма», «музыкальная память», анализируются недостатки музыкального слуха.

Ключевые слова: музыкальные способности, исполнительские способности, музыкальный слух, вокальный слух, чувство ритма, музыкальная память, голосовой аппарат, вокально-хоровые умения.

This article is reflected the describes components of musical abilities of pupils that affect the quality of forming vocal-chorus abilities, within components musical abilities, discusses such a notion as "musical ear", "feeling rhythm", "musical memory", examines the shortcomings of the musical ear.

Key words: musical abilities, performing abilities, musical ear, vocal ear, feeling rhythm, musical memory, voice device, vocal-chorus abilities.